

# PROGRAMACIÓN DIDÁCTICA LOMLOE

## Centro educativo

Código	Centro	Concello	Ano académico
36020246	IES Illa de Ons	Bueu	2023/2024

## Área/materia/ámbito

Ensinanza	Nome da área/materia/ámbito	Curso	Sesións semanais	Sesións anuais
Educación secundaria obrigatoria	Xeografía e historia	2º ESO	3	105

## Réxime

Réxime xeral-ordinario

<b>Contido</b>	<b>Páxina</b>
1. Introducción	3
2. Obxectivos e súa contribución ao desenvolvemento das competencias	3
3.1. Relación de unidades didácticas	5
3.2. Distribución currículo nas unidades didácticas	5
4.1. Concrecións metodolóxicas	15
4.2. Materiais e recursos didácticos	16
5.1. Procedemento para a avaliación inicial	17
5.2. Criterios de cualificación e recuperación	18
5.3. Procedemento de seguimento, recuperación e avaliación das materias pendentes	20
6. Medidas de atención á diversidade	20
7.1. Concreción dos elementos transversais	21
7.2. Actividades complementarias	21
8.1. Procedemento para avaliar o proceso do ensino e a practica docente cos seus indicadores de logro	22
8.2. Procedemento de seguimento, avaliación e propostas de mellora	24
9. Outros apartados	24

## 1. Introducción

No segundo curso, o alumnado traballará sobre os retos clave do mundo actual como o desafío demográfico, o complexo proceso de urbanización, a distribución da riqueza e a igualdade entre homes e mulleres desde unha perspectiva integradora que permita comprender as dinámicas xeopolíticas e socioeconómicas actuais, cun enfoque multicausal que relacione os condicionantes físicos, os medios humanos e os recursos do planeta e as consecuencias da súa explotación. A paisaxe, como ente complexo, sociocultural e fenomenolóxico, será a liña transversal que unirá devanditos contidos.

No apartado histórico, estudaranse a Idade Media e Moderna que, aínda que é unha etapa máis curta que a do anterior curso, relata máis de 1200 anos do noso legado. Os contidos e criterios de avaliación concíbense desde unha perspectiva estrutural e coxuntural, é dicir, abordan o esencial de ambas etapas prescindindo de datos concretos ou descriucións pormenorizadas para profundar nas estruturas histórico-culturais herdadas ou renovadas, as súas consecuencias políticas e socioeconómicas. Polo tanto, tamén se abordará a distinta concreción circunstancial no tempo dado, no marco mundial e especialmente no europeo, onde deberemos salientar os procesos históricos acaecidos nos distintos estados peninsulares ibéricos, e en particular en Galicia. Terán relevancia, de novo, os contidos e obras artísticas de cada período, centrándose en exemplificacións do ámbito peninsular e galego.

## 2. Obxectivos e súa contribución ao desenvolvemento das competencias

Obxectivos	CCL	CP	STEM	CD	CPSAA	CC	CE	CCEC
OBX1 - Buscar, seleccionar, tratar e organizar información sobre temas relevantes do presente e do pasado, usando criticamente fontes históricas e xeográficas, para adquirir coñecementos, elaborar e expresar contidos en varios formatos.	2-3		4	1-2		1		
OBX2 - Indagar, argumentar e elaborar produtos propios sobre problemas xeográficos, históricos e sociais que resulten relevantes na actualidade, desde o local ao global, para desenvolver un pensamento crítico, respectuoso coas diferenzas, que contribúa á construción da propia identidade e a enriquecer o acervo común.	1-2			2		1-3	3	3
OBX3 - Coñecer os principais desafíos aos que se enfrontaron distintas sociedades ao longo do tempo, identificando as causas e consecuencias dos cambios producidos e os problemas aos que se enfrontan na actualidade, mediante o desenvolvemento de proxectos de investigación e o uso de fontes fiables, para realizar propostas que contribúan ao desenvolvemento sustentable.			3-4-5		3	3-4	1	1
OBX4 - Identificar e analizar os elementos da paisaxe e a súa articulación en sistemas complexos naturais, rurais e urbanos, así como a súa evolución no tempo, interpretando as causas das transformacións e valorando o grao de equilibrio existente nos distintos ecosistemas, para promover a súa conservación, mellora e uso sustentable.					2	1-2-3-4	1	

Obxectivos	CCL	CP	STEM	CD	CPSAA	CC	CE	CCEC
OBX5 - Analizar de forma crítica formulacións históricas e xeográficas explicando a construción dos sistemas democráticos e os principios constitucionais que rexen a vida en comunidade, así como asumindo os deberes e dereitos propios do noso marco de convivencia, para promover a participación cidadá e a cohesión social.	5					1-2		1
OBX6 - Comprender os procesos xeográficos, históricos e culturais que conformaron a realidade multicultural na que vivimos, coñecendo e difundindo a historia e a cultura das minorías étnicas presentes no noso país, e valorando a achega dos movementos en defensa da igualdade e a inclusión, para reducir estereotipos, evitar calquera tipo de discriminación e violencia, e recoñecer a riqueza da diversidade.	5				3	1-2-3		1
OBX7 - Identificar os fundamentos que sosteñen as diversas identidades propias e as alleas, a través do coñecemento e posta en valor do patrimonio material e inmaterial que compartimos para conservar e respectar os sentimentos de pertenza, así como para favorecer procesos que contribúan á cohesión e solidariedade territorial no tocante aos valores do europeísmo e da Declaración Universal dos Dereitos Humanos.		3			1	1-2-3		1
OBX8 - Tomar conciencia do papel dos ciclos demográficos, o ciclo vital, as formas de vida e as relacións interxeracionais e de dependencia na sociedade actual e a súa evolución ao longo do tempo, analizándoas de forma crítica, para promover alternativas saudables, sustentables, enriquecedoras e respectuosas coa dignidade humana e o compromiso coa sociedade e a contorna.			5	4	2-5	1-2-3		
OBX9 - Coñecer e valorar a importancia da seguridade integral cidadá na cultura de convivencia nacional e internacional, recoñecendo a contribución do Estado, as súas institucións e outras entidades sociais á cidadanía global, á paz, á cooperación internacional e ao desenvolvemento sustentable, para promover a consecución dun mundo máis seguro, solidario, sustentable e xusto.	2					1-2-3-4	1	1

**Descrición:**

### 3.1. Relación de unidades didácticas

UD	Título	Descrición	% Peso materia	Nº sesións	1º trim.	2º trim.	3º trim.
1	A Idade Media	Nesta unidade didáctica abórdanse temas como: os reinos altomedievais, a Europa feudal, manifestacións artísticas como o Románico, gótico e arte islámica; así como a Crise feudal e a Baixa Idade Media.	25	34	X		
2	A Idade Moderna	Nesta unidade didáctica abórdanse temas como: a conquista e colonización de América, a Monarquía Hispánica durante a Idade Moderna, a arte do Renacemento, a Reforma e Contrarreforma; así como o século do Barroco.	35	36			X
3	Retos do mundo actual: Emerxencia climática e sustentabilidade	No contexto dos desafíos do mundo actual afondarase na crise climática e en como o cambio climático afecta aos retos demográficos, o proceso de urbanización e desigualdade e a cooperación.	40	35		X	

### 3.2. Distribución currículo nas unidades didácticas

UD	Título da UD	Duración
1	A Idade Media	34

Criterios de avaliación	Mínimos de consecución	IA	%
CA1.1 - Identificar, valorar e mostrar interese polos principais problemas que lle afectan á sociedade, adoptando unha posición crítica e proactiva cara a eles.	Identificar e analizar os principais problemas que lle afectan á sociedade, adoptando unha posición crítica e proactiva cara a eles.	TI	100
CA1.2.1. - Argumentar de forma crítica sobre problemas de actualidade aplicando ou relacionando coñecementos adquiridos sobre a Idade Media, valorando fontes diversas.	Proporcionar argumentos razoados sobre problemas de actualidade aplicando ou relacionando coñecementos adquiridos sobre a Idade Media.		
CA1.5 - Valorar a diversidade social e cultural, argumentando e intervindo en favor da inclusión, así como rexeitando e actuando en contra de calquera actitude ou comportamento discriminatorio baseado en estereotipos.	Valorar a diversidade social e cultural, argumentando e intervindo en favor da inclusión, así como rexeitando e actuando en contra de calquera actitude ou comportamento discriminatorio baseado en estereotipos.		
CA2.1.1. - Argumentar sobre temas e acontecementos da Idade Media, identificando os feitos máis relevantes, analizando de forma crítica fontes primarias ou secundarias como probas históricas e aplicando o vocabulario propio do tema estudado.	Argumentar sobre temas e acontecementos da Idade Media, identificando os feitos máis relevantes, analizando de forma crítica fontes primarias ou secundarias como probas históricas e aplicando o vocabulario propio do tema estudado.		

<b>Criterios de avaliación</b>	<b>Mínimos de consecución</b>	<b>IA</b>	<b>%</b>
CA2.1.3. - Demostrar a comprensión sobre temas e acontecementos relevantes da Idade Media e Moderna, a través de preguntas de tipo test -de resposta simple e múltiple- ou de resposta curta.	Demostrar a comprensión sobre temas e acontecementos relevantes da Idade Media e Moderna, a través de preguntas de tipo test -de resposta simple e múltiple- ou de resposta curta.		
CA2.2.1. - Utilizar unha secuencia cronolóxica ou mapa(s) con obxecto de examinar a relación entre feitos e procesos en diferentes períodos e lugares históricos (simultaneidade e duración), utilizando termos e conceptos apropiados.	Utilizar unha secuencia cronolóxica ou mapa(s) con obxecto de examinar a relación entre feitos e procesos en diferentes períodos e lugares históricos (simultaneidade e duración).		
CA2.2.2. - Demostrar comprensión sobre a relación de simultaneidade e duración existente entre feitos e procesos históricos ocorridos en diferentes períodos e lugares, a través de preguntas de tipo test -de resposta simple e múltiple- ou de resposta curta.	Demostrar comprensión sobre a relación de simultaneidade e duración existente entre feitos e procesos históricos ocorridos en diferentes períodos e lugares, a través de preguntas de tipo test -de resposta simple e múltiple- ou de resposta curta.		
CA2.3.1. - Analizar procesos de cambio histórico de relevancia a través do uso de diferentes fontes de información, tendo en conta as continuidades e permanencias en diferentes períodos e lugares.	Analizar procesos de cambio histórico de relevancia a través do uso de diferentes fontes de información, tendo en conta as continuidades e permanencias en diferentes períodos e lugares.		
CA2.3.2. - Demostrar a comprensión de procesos de cambio histórico de relevancia a través de preguntas de tipo test -de resposta simple e múltiple- ou de resposta curta.	Demostrar a comprensión de procesos de cambio histórico de relevancia a través de preguntas de tipo test -de resposta simple e múltiple- ou de resposta curta.		
CA2.4 - Identificar e interpretar a conexión de España e Galicia cos grandes procesos históricos (das épocas medieval e moderna), valorando o que supuxeron para a súa evolución e sinalando as achegas dos seus habitantes ao longo da historia.	Identificar e interpretar a conexión de España e Galicia cos grandes procesos históricos (das épocas medieval e moderna).		
CA2.5 - Recoñecer as desigualdades sociais existentes en épocas pasadas e os mecanismos de dominación e control que se aplicaron, identificando aqueles grupos que se viron sometidos e silenciados, destacando a presenza de mulleres e de personaxes pertencentes a outros colectivos discriminados.	Recoñecer as desigualdades sociais existentes en épocas pasadas e os mecanismos de dominación e control que se aplicaron, identificando aqueles grupos que se viron sometidos e silenciados, destacando a presenza de mulleres e de personaxes pertencentes a outros colectivos discriminados.		
CA2.6 - Relacionar as culturas e civilizacións que se desenvolveron ao longo da historia medieval e moderna coas diversas identidades colectivas que se foron construíndo ata a actualidade, reflexionando sobre os múltiples significados que adoptan e as achegas de cada unha delas á cultura humana universal.	Relacionar as culturas e civilizacións que se desenvolveron ao longo da historia medieval e moderna coas diversas identidades colectivas que se foron construíndo ata a actualidade.		
CA2.7 - Identificar a orixe histórica de distintas identidades colectivas que se desenvolveron en España e Galicia, interpretando o uso que se fixo delas e mostrando unha actitude de respecto e tolerancia cara aos diferentes sentidos de pertenza, promovendo a solidariedade e a cohesión social.	Identificar a orixe histórica de distintas identidades colectivas que se desenvolveron en España e Galicia.		

<b>Criterios de avaliación</b>	<b>Mínimos de consecución</b>	<b>IA</b>	<b>%</b>
CA2.8.1. - Identificar e valorar os trazos representativos das manifestacións artísticas da Idade Media, considerándoas un ben para o gozo recreativo e cultural e un recurso para o desenvolvemento dos pobos.	Identificar e valorar os trazos representativos das manifestacións artísticas da Idade Media, considerándoas un ben para o gozo recreativo e cultural e un recurso para o desenvolvemento dos pobos.		
CA3.3.1. - Identificar aquelas experiencias históricas máis destacables da Idade Media, nas que se logrou establecer sistemas políticos que favoreceron o exercicio de dereitos e liberdades dos individuos e da colectividade, considerándoas como antecedentes das posteriores conquistas democráticas e referentes históricos das liberdades actuais.	Identificar aquelas experiencias históricas máis destacables da Idade Media, nas que se logrou establecer sistemas políticos que favoreceron o exercicio de dereitos e liberdades dos individuos e da colectividade, considerándoas antecedentes das posteriores conquistas democráticas e liberdades.		
CA3.4.1. - Mostrar actitudes pacíficas, respectuosas e cooperativas cos compañeiros e compañeiras, asumindo as normas como marco necesario para a convivencia, demostrando capacidade crítica e identificando e respondendo de maneira asertiva ante as situacións de inxustiza, desigualdade ou conflito.	Mostrar actitudes pacíficas, respectuosas e cooperativas cos compañeiros e compañeiras, asumindo as normas como marco necesario para a convivencia, demostrando capacidade crítica e identificando e respondendo de maneira asertiva ante as situacións de inxustiza, desigualdade ou conflito.		
CA3.6 - Sinalar os fundamentos da idea de Europa a través das diferentes experiencias históricas do pasado e identificar o legado histórico, institucional, artístico e cultural como patrimonio común da cidadanía europea.	Identificar o legado histórico, institucional, artístico e cultural como patrimonio común da cidadanía europea.		
CA1.2 - Argumentar de forma crítica sobre problemas de actualidade a través de coñecementos xeográficos e históricos, contrastando e valorando fontes diversas.			
CA2.1 - Contrastar e argumentar sobre temas e acontecementos da Idade Media e da Idade Moderna, localizando e analizando de forma crítica fontes primarias e secundarias como probas históricas.			
CA2.2 - Utilizar unha secuencia cronolóxica con obxecto de examinar a relación entre feitos e procesos en diferentes períodos e lugares históricos (simultaneidade e duración), utilizando termos e conceptos apropiados.		Baleiro	0
CA2.3 - Analizar procesos de cambio histórico de relevancia a través do uso de diferentes fontes de información, tendo en conta as continuidades e permanencias en diferentes períodos e lugares.			
CA2.8 - Valorar, protexer e conservar o patrimonio artístico, histórico e cultural como fundamento da identidade colectiva local, autonómica, nacional, europea e universal, considerándoo un ben para o gozo recreativo e cultural e un recurso para o desenvolvemento dos pobos.			

<b>Criterios de avaliación</b>	<b>Mínimos de consecución</b>	<b>IA</b>	<b>%</b>
CA3.3 - Sinalar e explicar aquelas experiencias históricas máis destacables, e anteriores á época contemporánea, nas que se logrou establecer sistemas políticos que favoreceron o exercicio de dereitos e liberdades dos individuos e da colectividade, considerándoas como antecedentes das posteriores conquistas democráticas e referentes históricos das liberdades actuais.			
CA3.4 - Mostrar actitudes pacíficas e respectuosas e asumir as normas como marco necesario para a convivencia, demostrando capacidade crítica e identificando e respondendo de maneira asertiva ante as situacións de inxustiza e desigualdade.			

Lenda: IA: Instrumento de Avaliación, %: Peso orientativo; PE: Proba escrita, TI: Táboa de indicadores

<b>Contidos</b>
<ul style="list-style-type: none"> <li>- Igualdade. Situacións discriminatorias das nenas e das mulleres no mundo. Roles de xénero e a súa manifestación en todos os ámbitos da sociedade e da cultura.</li> <li>- Igualdade. Situacións discriminatorias das nenas e das mulleres durante a Idade Media. Roles de xénero e a súa manifestación en todos os ámbitos da sociedade e da cultura.</li> <li>- Tempo histórico: construción e interpretación de liñas do tempo a través da linealidade, cronoloxía, simultaneidade e duración.</li> <li>- Violencia e conflitos armados. A guerra na Idade Media e na Idade Moderna. Os civís durante as guerras.</li> <li>- Autoridade e complexidade social durante a Idade Media e a Idade Moderna. Os estamentos.</li> <li>- A organización política do ser humano e as formulacións estatais no mundo medieval e moderno. Evolución da teoría do poder.</li> <li>- A construción das identidades culturais, da idea de Europa e do eurocentrismo, a través do pensamento e da arte durante a Idade Media e a Idade Moderna. Relacións coa civilización islámica.</li> <li>- A transformación humana do territorio e a distribución desigual dos recursos e do traballo. Evolución dos sistemas económicos, dos ciclos demográficos, dos modos de vida e dos modelos de organización social. A loita pola supervivencia e o status social du</li> <li>- España no tempo e a súa conexión cos grandes procesos da historia medieval e moderna da humanidade. O legado histórico e o acervo cultural na formación das identidades colectivas. Galicia na Idade Media: a era compostelá e as crises baixomedievais.</li> <li>- Significado e función das expresións artísticas e culturais nas distintas civilizacións. O barroco galego. Diversidade e riqueza cultural. Respecto e conservación do patrimonio material e inmaterial.</li> <li>- Ciencia, medicina e avances tecnolóxicos. A loita contra epidemias e pandemias. Racionalismo e empirismo na explicación da realidade fronte ás supersticións.</li> <li>- Igualdade de xénero. Manifestacións e condutas non sexistas.</li> <li>- Identificación e xestión das emocións e a súa repercusión en comportamentos individuais e colectivos.</li> </ul>

<b>UD</b>	<b>Título da UD</b>	<b>Duración</b>
2	A Idade Moderna	36



Criterios de avaliación	Mínimos de consecución	IA	%
CA1.1 - Identificar, valorar e mostrar interese polos principais problemas que lle afectan á sociedade, adoptando unha posición crítica e proactiva cara a eles.	Identificar e analizar os principais problemas que lle afectan á sociedade, adoptando unha posición crítica e proactiva cara a eles.		
CA1.2.2. - Argumentar de forma crítica sobre problemas de actualidade aplicando ou relacionando coñecementos adquiridos sobre a Idade Moderna, valorando fontes diversas.	Proporcionar argumentos razoados sobre problemas de actualidade aplicando ou relacionando coñecementos adquiridos sobre a Idade Moderna.		
CA1.5 - Valorar a diversidade social e cultural, argumentando e intervindo en favor da inclusión, así como rexeitando e actuando en contra de calquera actitude ou comportamento discriminatorio baseado en estereotipos.	Valorar a diversidade social e cultural, argumentando e intervindo en favor da inclusión, así como rexeitando e actuando en contra de calquera actitude ou comportamento discriminatorio baseado en estereotipos.		
CA2.1.2. - Argumentar sobre temas e acontecementos da Idade Moderna, identificando os feitos máis relevantes, analizando de forma crítica fontes primarias ou secundarias como probas históricas e aplicando o vocabulario propio do tema estudado.	Argumentar sobre temas e acontecementos da Idade Moderna, identificando os feitos máis relevantes, analizando de forma crítica fontes primarias ou secundarias como probas históricas e aplicando o vocabulario propio do tema estudado.		
CA2.1.3. - Demostrar a comprensión sobre temas e acontecementos relevantes da Idade Media e Moderna, a través de preguntas de tipo test -de resposta simple e múltiple- ou de resposta curta.	Demostrar a comprensión sobre temas e acontecementos relevantes da Idade Moderna e Moderna, a través de preguntas de tipo test -de resposta simple e múltiple- ou de resposta curta.		
CA2.2.1. - Utilizar unha secuencia cronolóxica ou mapa(s) con obxecto de examinar a relación entre feitos e procesos en diferentes períodos e lugares históricos (simultaneidade e duración), utilizando termos e conceptos apropiados.	Utilizar unha secuencia cronolóxica ou mapa(s) con obxecto de examinar a relación entre feitos e procesos en diferentes períodos e lugares históricos (simultaneidade e duración).	TI	100
CA2.2.2. - Demostrar comprensión sobre a relación de simultaneidade e duración existente entre feitos e procesos históricos ocorridos en diferentes períodos e lugares, a través de preguntas de tipo test -de resposta simple e múltiple- ou de resposta curta.	Demostrar comprensión sobre a relación de simultaneidade e duración existente entre feitos e procesos históricos ocorridos en diferentes períodos e lugares, a través de preguntas de tipo test -de resposta simple e múltiple- ou de resposta curta.		
CA2.3.1. - Analizar procesos de cambio histórico de relevancia a través do uso de diferentes fontes de información, tendo en conta as continuidades e permanencias en diferentes períodos e lugares.	Analizar procesos de cambio histórico de relevancia a través do uso de diferentes fontes de información, tendo en conta as continuidades e permanencias en diferentes períodos e lugares.		
CA2.3.2. - Demostrar a comprensión de procesos de cambio histórico de relevancia a través de preguntas de tipo test -de resposta simple e múltiple- ou de resposta curta.	Demostrar a comprensión de procesos de cambio histórico de relevancia a través de preguntas de tipo test -de resposta simple e múltiple- ou de resposta curta.		
CA2.4 - Identificar e interpretar a conexión de España e Galicia cos grandes procesos históricos (das épocas medieval e moderna), valorando o que supuxeron para a súa evolución e sinalando as achegas dos seus habitantes ao longo da historia.	Identificar e interpretar a conexión de España e Galicia cos grandes procesos históricos (das épocas medieval e moderna).		

Criterios de avaliación	Mínimos de consecución	IA	%
CA2.5 - Recoñecer as desigualdades sociais existentes en épocas pasadas e os mecanismos de dominación e control que se aplicaron, identificando aqueles grupos que se viron sometidos e silenciados, destacando a presenza de mulleres e de personaxes pertencentes a outros colectivos discriminados.	Recoñecer as desigualdades sociais existentes en épocas pasadas e os mecanismos de dominación e control que se aplicaron, identificando aqueles grupos que se viron sometidos e silenciados, destacando a presenza de mulleres e de personaxes pertencentes a outros colectivos discriminados.		
CA2.6 - Relacionar as culturas e civilizacións que se desenvolveron ao longo da historia medieval e moderna coas diversas identidades colectivas que se foron construíndo ata a actualidade, reflexionando sobre os múltiples significados que adoptan e as achegas de cada unha delas á cultura humana universal.	Relacionar as culturas e civilizacións que se desenvolveron ao longo da historia medieval e moderna coas diversas identidades colectivas que se foron construíndo ata a actualidade.		
CA2.7 - Identificar a orixe histórica de distintas identidades colectivas que se desenvolveron en España e Galicia, interpretando o uso que se fixo delas e mostrando unha actitude de respecto e tolerancia cara aos diferentes sentidos de pertenza, promovendo a solidariedade e a cohesión social.	Identificar a orixe histórica de distintas identidades colectivas que se desenvolveron en España e Galicia.		
CA2.8.2. - Identificar e valorar os trazos representativos das manifestacións artísticas da Idade Moderna, considerándoas un ben para o gozo recreativo e cultural e un recurso para o desenvolvemento dos pobos.	Identificar e valorar os trazos representativos das manifestacións artísticas da Idade Moderna, considerándoas un ben para o gozo recreativo e cultural e un recurso para o desenvolvemento dos pobos.		
CA3.3.2. - Identificar aquelas experiencias históricas máis destacables da Idade Moderna, nas que se logrou establecer sistemas políticos que favoreceron o exercicio de dereitos e liberdades dos individuos e da colectividade, considerándoas como antecedentes das posteriores conquistas democráticas e referentes históricos das liberdades actuais.	Identificar aquelas experiencias históricas máis destacables da Idade Moderna, nas que se logrou establecer sistemas políticos que favoreceron o exercicio de dereitos e liberdades dos individuos e da colectividade, considerándoas antecedentes das posteriores conquistas democráticas e liberdades.		
CA3.4.1. - Mostrar actitudes pacíficas, respectuosas e cooperativas cos compañeiros e compañeiras, asumindo as normas como marco necesario para a convivencia, demostrando capacidade crítica e identificando e respondendo de maneira asertiva ante as situacións de inxustiza, desigualdade ou conflito.	Mostrar actitudes pacíficas, respectuosas e cooperativas cos compañeiros e compañeiras, asumindo as normas como marco necesario para a convivencia, demostrando capacidade crítica e identificando e respondendo de maneira asertiva ante as situacións de inxustiza, desigualdade ou conflito.		
CA3.6 - Sinalar os fundamentos da idea de Europa a través das diferentes experiencias históricas do pasado e identificar o legado histórico, institucional, artístico e cultural como patrimonio común da cidadanía europea.	Identificar o legado histórico, institucional, artístico e cultural como patrimonio común da cidadanía europea.		

Criterios de avaliación	Mínimos de consecución	IA	%
CA1.2 - Argumentar de forma crítica sobre problemas de actualidade a través de coñecementos xeográficos e históricos, contrastando e valorando fontes diversas.		Baleiro	0
CA2.1 - Contrastar e argumentar sobre temas e acontecementos da Idade Media e da Idade Moderna, localizando e analizando de forma crítica fontes primarias e secundarias como probas históricas.			
CA2.2 - Utilizar unha secuencia cronolóxica con obxecto de examinar a relación entre feitos e procesos en diferentes períodos e lugares históricos (simultaneidade e duración), utilizando termos e conceptos apropiados.			
CA2.3 - Analizar procesos de cambio histórico de relevancia a través do uso de diferentes fontes de información, tendo en conta as continuidades e permanencias en diferentes períodos e lugares.			
CA2.8 - Valorar, protexer e conservar o patrimonio artístico, histórico e cultural como fundamento da identidade colectiva local, autonómica, nacional, europea e universal, considerándoo un ben para o gozo recreativo e cultural e un recurso para o desenvolvemento dos pobos.			
CA3.3 - Sinalar e explicar aquelas experiencias históricas máis destacables, e anteriores á época contemporánea, nas que se logrou establecer sistemas políticos que favoreceron o exercicio de dereitos e liberdades dos individuos e da colectividade, considerándoas como antecedentes das posteriores conquistas democráticas e referentes históricos das liberdades actuais.			
CA3.4 - Mostrar actitudes pacíficas e respectuosas e asumir as normas como marco necesario para a convivencia, demostrando capacidade crítica e identificando e respondendo de maneira asertiva ante as situacións de inxustiza e desigualdade.			

Lenda: IA: Instrumento de Avaliación, %: Peso orientativo; PE: Proba escrita, TI: Táboa de indicadores

Contidos
<ul style="list-style-type: none"> <li>- Igualdade. Situacións discriminatorias das nenas e das mulleres no mundo. Roles de xénero e a súa manifestación en todos os ámbitos da sociedade e da cultura.</li> <li>- Igualdade. Situacións discriminatorias das nenas e das mulleres durante a Idade Moderna. Roles de xénero e a súa manifestación en todos os ámbitos da sociedade e da cultura.</li> <li>- Tempo histórico: construción e interpretación de liñas do tempo a través da linealidade, cronoloxía, simultaneidade e duración.</li> <li>- Violencia e conflitos armados. A guerra na Idade Media e na Idade Moderna. Os civís durante as guerras.</li> <li>- Autoridade e complexidade social durante a Idade Media e a Idade Moderna. Os estamentos.</li> <li>- A organización política do ser humano e as formulacións estatais no mundo medieval e moderno. Evolución da teoría do poder.</li> </ul>

<b>Contidos</b>
<ul style="list-style-type: none"> <li>- A construción das identidades culturais, da idea de Europa e do eurocentrismo, a través do pensamento e da arte durante a Idade Media e a Idade Moderna. Relacións coa civilización islámica.</li> <li>- O papel da relixión na organización social, a lexitimización do poder e a formación de identidades. Herexías, persecucións e guerras de relixión.</li> <li>- A transformación humana do territorio e a distribución desigual dos recursos e do traballo. Evolución dos sistemas económicos, dos ciclos demográficos, dos modos de vida e dos modelos de organización social. A loita pola supervivencia e o status social du</li> <li>- A disputa pola hexemonía e a xeopolítica no nacemento e evolución da modernidade. Viaxes, descubrimentos e sistemas de intercambio na formación dunha economía mundial.</li> <li>- España no tempo e a súa conexión cos grandes procesos da historia medieval e moderna da humanidade. O legado histórico e o acervo cultural na formación das identidades colectivas. Galicia na Idade Media: a era compostelá e as crises baixomedievais.</li> <li>- Significado e función das expresións artísticas e culturais nas distintas civilizacións. O barroco galego. Diversidade e riqueza cultural. Respecto e conservación do patrimonio material e inmaterial.</li> <li>- Ciencia, medicina e avances tecnolóxicos. A loita contra epidemias e pandemias. Racionalismo e empirismo na explicación da realidade fronte ás supersticións.</li> <li>- Igualdade de xénero. Manifestacións e condutas non sexistas.</li> <li>- Identificación e xestión das emocións e a súa repercusión en comportamentos individuais e colectivos.</li> </ul>

<b>UD</b>	<b>Título da UD</b>	<b>Duración</b>
3	Retos do mundo actual: Emerxencia climática e sustentabilidade	35

<b>Criterios de avaliación</b>	<b>Mínimos de consecución</b>	<b>IA</b>	<b>%</b>
CA1.2.3. - Argumentar de forma crítica sobre problemas de actualidade aplicando ou relacionando coñecementos xeográficos, contrastando e valorando fontes diversas.	Argumentar de forma crítica sobre problemas de actualidade aplicando ou relacionando coñecementos xeográficos, contrastando e valorando fontes diversas.	TI	100
CA1.3 - Valorar o grao de sustentabilidade e de equilibrio dos diferentes espazos e desde distintas escalas e analizar a súa transformación e degradación a través do tempo pola acción humana na explotación dos recursos, a súa relación coa evolución da poboación e as estratexias desenvoltas para o seu control e dominio e os conflitos que provocou.	Identificar a orixe antropoxénica do cambio climático, así como as súas diversas causas, establecendo relacións entre a acción humana no medio, a súa degradación, a explotación dos recursos e a evolución da poboación.		
CA1.4 - Argumentar a necesidade de accións de defensa, protección, conservación e mellora da contorna natural, rural e urbana a través de propostas e iniciativas que reflectan compromisos e condutas en favor da sustentabilidade e da repartición xusta e solidaria dos recursos.	Argumentar a necesidade de accións de defensa, protección, conservación e mellora da contorna natural, rural e urbana a través de propostas e iniciativas que reflectan compromisos e condutas en favor da sustentabilidade e da repartición xusta e solidaria dos recursos.		

Criterios de avaliación	Mínimos de consecución	IA	%
CA1.6 - Coñecer e interpretar os comportamentos demográficos da poboación, os cambios que experimentou e os seus ciclos, identificando e analizando os principais problemas e retos aos que nos enfrontamos no mundo e en España e Galicia.	Interpretar os comportamentos demográficos da poboación a partir de diferentes fontes: mapa de densidade de poboación, pirámide demográfica, gráficas sobre o crecemento da poboación; identificando os principais problemas e retos demográficos.		
CA1.7 - Interpretar desde a perspectiva do desenvolvemento sustentable e da cidadanía global os principais desafíos do mundo actual, expresando a importancia de implicarse na procura de solucións e no modo de concretalos desde a súa capacidade de acción tanto local como global, valorando a contribución do Estado, as súas institucións e as asociacións civís en programas e misións dirixidos por organismos nacionais e internacionais para o logro da paz, a seguridade integral, a convivencia social e a cooperación entre os pobos.	Interpretar desde a perspectiva do desenvolvemento sustentable e da cidadanía global os principais desafíos do mundo actual, expresando a importancia de implicarse na procura de solucións e no modo de concretalos desde a súa capacidade de acción tanto local como global.		
CA3.1 - Identificar, valorar e mostrar interese polos principais problemas que lle afectan á sociedade, adoptando unha posición crítica e proactiva cara a eles.	Demostrar unha posición crítica e proactiva cara a principais problemas que lle afectan á sociedade relacionados co cambio climático ou a desigualdade.		
CA3.2 - Adquirir e construír coñecemento relevante do mundo actual e da historia, a través de procesos indutivos, da investigación e do traballo por proxectos, retos ou problemas, mediante a elaboración de produtos que reflectan a comprensión dos fenómenos e problemas abordados.	Adquirir e construír coñecemento relevante do mundo actual e da historia, a través de procesos indutivos, da investigación e do traballo por proxectos, retos ou problemas, mediante a elaboración de produtos que reflectan a comprensión dos fenómenos e problemas abordados.		
CA3.4.1. - Mostrar actitudes pacíficas, respectuosas e cooperativas cos compañeiros e compañeiras, asumindo as normas como marco necesario para a convivencia, demostrando capacidade crítica e identificando e respondendo de maneira asertiva ante as situacións de inxustiza, desigualdade ou conflito.	Mostrar actitudes pacíficas, respectuosas e cooperativas cos compañeiros e compañeiras, asumindo as normas como marco necesario para a convivencia, demostrando capacidade crítica e identificando e respondendo de maneira asertiva ante as situacións de inxustiza, desigualdade ou conflito.		
CA3.5 - Valorar a diversidade social e cultural, argumentando e intervindo en favor da inclusión, así como rexeitando e actuando en contra de calquera actitude ou comportamento discriminatorio baseado en estereotipos.	Valorar a diversidade social e cultural, argumentando e intervindo en favor da inclusión, así como rexeitando e actuando en contra de calquera actitude ou comportamento discriminatorio baseado en estereotipos.		
CA3.7 - Tomar conciencia do ciclo vital e analizar como cambiaron as súas características, necesidades e obrigacións en distintos momentos históricos, así como as raíces da distribución por motivos de xénero do traballo doméstico, asumindo as responsabilidades e compromisos propios da idade no ámbito familiar, na contorna escolar e na comunidade, e valorando a riqueza que achegan as relacións interxeracionais.	Tomar conciencia do ciclo vital e analizar como cambiaron as súas características, necesidades e obrigacións en distintos momentos históricos, así como as raíces da distribución por motivos de xénero do traballo doméstico, e valorando a riqueza que achegan as relacións interxeracionais.		

Criterios de avaliación	Mínimos de consecución	IA	%
CA3.8 - Contribuír á consecución dun mundo máis seguro, xusto, solidario e sustentable, a través da análise dos principais conflitos do presente e o recoñecemento das institucións do Estado, e das asociacións civís que garanten a seguridade integral e a convivencia social, así como dos compromisos internacionais do noso país en favor da paz, a seguridade, a cooperación, a sustentabilidade, os valores democráticos e os Obxectivos de Desenvolvemento Sustentable.	Contribuír á consecución dun mundo máis seguro, xusto, solidario e sustentable, a través da análise dos principais conflitos do presente e o recoñecemento das institucións do Estado, e das asociacións civís e organismos internacionais que garanten a seguridade integral e a convivencia social.		
CA1.2 - Argumentar de forma crítica sobre problemas de actualidade a través de coñecementos xeográficos e históricos, contrastando e valorando fontes diversas.			
CA3.4 - Mostrar actitudes pacíficas e respectuosas e asumir as normas como marco necesario para a convivencia, demostrando capacidade crítica e identificando e respondendo de maneira asertiva ante as situacións de inxustiza e desigualdade.		Baleiro	0

Lenda: IA: Instrumento de Avaliación, %: Peso orientativo; PE: Proba escrita, TI: Táboa de indicadores

Contidos
<ul style="list-style-type: none"> <li>- Desafíos demográficos no mundo actual. Causalidade e comparación no estudo da diversidade social e cultural e das estruturas demográficas en distintas escalas: da global á local. Dinámica demográfica de Galicia.</li> <li>- Aglomeracións urbanas e ruralidade. O despoboamento e o sostemento do mundo rural. O desenvolvemento urbano sustentable: a cidade, o espazo de convivencia. Modos e estilos de vida no contexto da globalización.</li> <li>- Competencia e conflito polos recursos e o territorio. Mercados rexionais, políticas comerciais e movementos migratorios. Tensións internacionais, choques e alianzas entre civilizacións.</li> <li>- Concentración e distribución da riqueza. Formas e modos de percibir e representar a desigualdade. Liñas de acción para unha repartición xusta. A cuestión do mínimo vital.</li> <li>- Igualdade. Situacións discriminatorias das nenas e das mulleres no mundo. Roles de xénero e a súa manifestación en todos os ámbitos da sociedade e da cultura.</li> <li>- Igualdade. Situacións discriminatorias das nenas e das mulleres no mundo. Roles de xénero e a súa manifestación en todos os ámbitos da sociedade e da cultura.</li> <li>- A contribución do Estado e as súas institucións á paz, á seguridade integral, cidadá e á convivencia social.</li> <li>- Dignidade humana e dereitos universais. Convención sobre os Dereitos do Neno.</li> <li>- Alteridade: respecto e aceptación «do outro». Comportamentos non discriminatorios e contrarios a calquera actitude diferenciadora e segregadora.</li> <li>- Igualdade de xénero. Manifestacións e condutas non sexistas.</li> <li>- Interese ante os retos e problemas de actualidade na contorna local e global.</li> <li>- As redes sociais. Seguridade e prevención ante os riscos e perigos do uso das tecnoloxías da información e da comunicación.</li> <li>- Convivencia cívica e cultura democrática. Incorporación e implicación na sociedade civil en procesos democráticos. Participación en proxectos comunitarios.</li> <li>- Solidariedade, empatía e accións de apoio a colectivos en situacións de pobreza, vulnerabilidade e exclusión social.</li> <li>- Identificación e xestión das emocións e a súa repercusión en comportamentos individuais e colectivos.</li> </ul>

## Contidos

- Ciclos vitais, uso do tempo libre e hábitos de consumo. Diferenzas e cambios nas formas de vida nas sociedades actuais e nas do pasado.
- Cidadanía europea. Ideas e actitudes no proxecto de construción dunha identidade común. A seguridade e a cooperación internacional.

### 4.1. Concrecións metodolóxicas

As liñas de actuación metodolóxica no proceso de ensino e aprendizaxe da materia de Xeografía e Historia que permitan o logro dos obxectivos e unha adecuada adquisición das competencias poden xirar sobre as seguintes propostas.

Trátase de que o alumnado adquira o coñecemento dos feitos e fenómenos xeográficos e históricos nun sentido amplo permitindo relacionalos entre si e detectar as repercusións que estes tiveron no seu momento e aínda teñen no presente.

A organización dos saberes de xeografía e historia, a súa programación e secuenciación poden abordarse desde unha perspectiva cronolóxica ou máis transversal, en función dos obxectivos didácticos e as situacións de aprendizaxe propostas, incidindo na contextualización histórica e xeográfica desde un enfoque multicausal e desde unha perspectiva de estudo comparado. Para iso, pódense priorizar contidos e ir ao esencial para poder traballalos dun xeito operativo, práctico e comprensible.

O papel estrutural dos procesos e contidos diversos, que incorpora campos temáticos, recursos e procedementos de diferentes áreas de coñecemento, confire a esta materia un papel central á hora de establecer estratexias interdisciplinares como o traballo por proxectos incluso ao longo dos catro cursos da etapa, isto permitirá que o alumnado perciba a aprendizaxe dende unha perspectiva conxunta, relacional e global evitando unha visión compartimentada das materias.

O interese aumentará ao ver a aplicación das aprendizaxes, polo tanto, é conveniente contextualizalas e conectalas cos problemas actuais e retos do presente, dende unha perspectiva interpretativa do tempo e comprensiva do espazo, xa que facilita dotar aos contidos de funcionalidade, interese e utilidade para o alumnado e permite crear escenarios diversos nos que desenvolver iniciativas e proxectos en situacións reais para ir propiciando que vaian participando e comprometéndose coa contorna e a comunidade.

O desenvolvemento das competencias son o eixe vertebrador da didáctica docente, por tal motivo, o enfoque metodolóxico das clases debe ser eminentemente práctico e activo poñendo ao alumnado no reto de resolver as tarefas que se lle propoñen seguindo a máxima de que se aprende facendo. Unha vantaxe da Xeografía e Historia é que o alumando adoita a ter coñecementos previos por experiencias vividas, polo que é preciso aproveitálas para favorecer que siga construíndo a súa aprendizaxe actuando o profesorado de guía e propiciador do progreso dos saberes.

Por suposto, é recomendable establecer unha diversificación dos itinerarios de aprendizaxes, así como a aplicación de criterios de flexibilidade que permitan poñer en acción propostas e iniciativas educativas que favorezan a inclusión. Isto favorecerá a motivación e a participación activa do alumnado e detectar os progresos individuais e grupais sen fixarse só nos resultados. En relación a isto, o profesorado poderá facer emprego de distintos métodos que teñan en conta os diferentes ritmos de aprendizaxe do alumnado e que favorezan a capacidade de aprender por si mesmos, o que vai permitir reforzar a autonomía, a reflexión e a responsabilidade. Diversificar metodoloxías, ademais de romper coa rutina, vai axudar a que o docente teña maior perspectiva de coñecemento do alumnado nas diferentes facetas e detectar as dificultades de aprendizaxe que aparezan e, se fora o caso, poñer en práctica os mecanismos de reforzo axeitados (discriminando tarefas, regulando a esixencia, propoñendo alternativas...)

Tamén é conveniente o uso de estratexias para traballar transversalmente a comprensión lectora, a expresión oral e escrita, a comunicación audiovisual, a competencia dixital, o fomento da creatividade, do espírito científico e do emprendemento.

Outro aspecto a ter en conta son as dinámicas de grupo xa que a aprendizaxe entre iguais é moi efectiva. Poden propoñerse tarefas a desenvolver de xeito individual, pequeno grupo ou gran grupo buscando o maior rendemento do alumnado e unha maior interacción entre eles. Posteriormente, coa posta en común do traballado estableceríase un diálogo moi enriquecedor para a comprensión dos contidos.

O emprego de mecanismos como a formulación de interrogantes, tormenta de ideas, debates, recreación de feitos, asembleas.... facilitan o intercambio de información, o desenvolvemento crítico e a creación dun criterio persoal ou xuízo de valor que conduce á madurez e desenvolvemento dos estudantes.

Así pois, a innovación, o deseño, a actividade, a creatividade son características a contemplar nos métodos que se

aplican na aula escapando das clases exclusivamente expositivas que non permiten coñecer as capacidades reais do alumnado, as habilidades, destrezas e in

## 4.2. Materiais e recursos didácticos

Denominación
Material interactivo elaborado pola persoa docente
Apuntamentos da materia elaborados pola persoa docente
Aula Virtual da materia
Ferramentas, recursos dixitais e material audiovisual
Caderno ou cartafol de traballo do alumnado (portfolio)
Libros de texto como material de consulta
Novelas históricas, novelas gráficas, comics...
Prensa
Xogos históricos
Cine, documentais

Hoxe en día se conta cunha grande diversidade de recursos para empregarse na aula e que o docente pode ir intercambiando adaptándoos a cada momento ou metodoloxía a empregar.

O libro de texto é un material de apoio ao profesorado e ao alumnado xa que aglutina todas as unidades que se van traballar ao longo do curso e tamén ofrece diversas e numerosas actividades a desenvolver. Non obstante, debe considerarse máis ben unha guía de traballo pois non debe determinar a función do docente nin a súa metodoloxía. Polo tanto, o profesorado, como profesional que é, determinará e xestionará o seu uso.

O alumnado requirirá dun caderno de traballo onde plasmará as tarefas de xeito ordenado e ben presentado. Dito caderno ou cartafol será unha mostra máis do traballo do alumno e do seu progreso.

Hoxe en día contamos cunha grande diversidade de recursos pedagóxicos para cada momento didáctico ou metodoloxía a empregar.

Os libros de texto seguen a ser un importante apoio para o profesorado e para o alumnado como material de consulta, aclaratorio ou complementario. Nesta caso, os libros de texto da materia extraeranse do banco de recursos do centro ou da biblioteca. Ademais, consideramos que estes non deben determinar a función da persoa docente nin a súa metodoloxía, así o profesorado, como profesional que é, determinará e xestionará o seu uso. Empregaranse de xeito prioritario os materiais elaborados pola persoa docente, mellor acomodados ás oportunidades que se presentan na aula, a través do cal pode facer propostas de traballo (visualizar vídeos, realizar actividades interactivas...) que enriquezan a didáctica.

Logo están os recursos que se ofrecen a través da Aula Virtual que poden realizarse e entregarse a través da plataforma. Así mesmo a Aula Virtual permite á persoa docente deseñar diferentes tipos de tarefas avaliáveis, e comunicarse co alumnado, ademais de incluír numerosos recursos e ferramentas dixitais.

As novelas históricas, entre outros libros de lectura, adoitan ser atractivas para recrear feitos históricos e poden lerse na súa totalidade ou algún capítulo destacable.

Pode dispoñerse de Xogos de mesa -ou xogos interactivos- de feitos históricos para ser empregados nalguna ocasión.

En definitiva, deben empregarse diferentes materiais didácticos coa finalidade de diversificar non só a metodoloxía didáctica senón tamén a aprendizaxe individual.

Hoxe en día o manexo das Tecnoloxías da Aprendizaxe e da Comunicación (TAC) son necesarias, pois ofrecen moitas vantaxes. Con todo, a persoa docente será selectiva no seu emprego e transmitirá ao alumnado a necesidade do seu



uso responsable.

É importante subliñar que o alumnado requere dun caderno de traballo ou portfolio onde plasmará as tarefas de xeito ordenado e boa presentación. Dito caderno ou cartafol será unha mostra máis do traballo de cada estudante e do seu progreso.

O portfolio é un instrumento para o desenvolvemento e avaliación educativa, que consiste na achega de producións de diferente índole por parte do estudante a través das cales se poden xulgar os seus logros ou resultados de aprendizaxe no marco do desenvolvemento dunha materia de estudo. Consiste na recompilación e selección persoal de materiais escolares, de todos os documentos xerados no proceso educativo como son: exercicios corrixidos, esquemas, resumos, anotacións, pero tamén reflexións ou valoracións sobre contidos, memorias facilitadas polo docente, traballos realizados polo estudante e revisados polo docente, exames, corrección e/ou rúbricas de exames... nunha organización e elaboración autónoma, reveladora por iso da súa aprendizaxe, onde poderemos apreciar carencias e virtudes que habitualmente escápanse na aula.

O portfolio do estudante debe contemplar, polo tanto, todas e cada unha das actividades que realizan no transcurso do curso académico, traballos de clase, lecturas comprensivas, actividades adicionais como exames escritos e todo tipo de material que tanto profesorado como alumnado agreguen para a comprensión de contidos. Estes elementos permitirán xulgar os logros da aprendizaxe por parte dos estudantes nas nosas materias de estudo.

O departamento de Xeografía e Historia propón a elaboración, en paralelo co caderno de traballo do estudante, do portfolio virtual a través de Abalar Box e Agueiro.

Inicialmente capacitaremos aos estudantes sobre a creación do portfolio virtual en Abalar Box e Agueiro, explicando o seu funcionamento e principais prestacións, para a continuación explicar a súa organización:

- Cartafol do alumno ou alumna: nome completo e curso.
- Cartafol de tarefas: neste directorio estarán todas as tarefas enviadas aos estudantes no transcurso do curso.
- Cartafol de material didáctico: material utilizado polo alumnado na consecución de tarefas e asimilación de contidos da materia.
- Cartafol de prácticas na clase: recóllense todas as actividades realizadas e material de estudo en orde cronolóxica e en subcarpetas por unidades didácticas.
- Cartafol de información: Información formal da materia como a presentación, índice de contidos, instrumentos de avaliación.
- O portfolio do estudante será avaliado, seguindo as pautas de valoración que expoñemos no apartado de avaliación da presente programación. Este proceso realízase dunha forma áxil e precisa, xa que o estudante unicamente debe compartir o seu portfolio virtual á conta do docente, que terá acceso total ao directorio do estudante e poderá revisar dunha maneira adecuada cada unha das actividades realizadas polos estudantes no transcurso do curso.

## 5.1. Procedemento para a avaliación inicial

Ao comezo de curso realizarase unha proba diagnóstica inicial co fin de detectar o nivel de competencia e a capacidade dos/das alumnos e alumnas. Así mesmo permitirá valorar as diferenzas académicas do alumnado para, en consecuencia, poder establecer as medidas oportunas para atender á diversidade que nos atopamos na aula. Esta proba servirá para promover a autoconciencia do estudante acerca de que (non) sabe, que se dispón a estudar, e de que aspectos que xa coñece lle van a servir para aprehendelo. Dita avaliación inicial consistirá en tarefas de diferente índole. Pode consistir nunha actividade formal ou un discurso interactivo, que deberá ter como eixe vertebrador as Competencias Clave (CC), así como os coñecementos nucleares e as destrezas instrumentais básicas da materia - máis que baseada en contidos ou conceptos básicos de cada curso-, non só pola súa pertinencia didáctica, senón tamén para que o alumnado comprenda e acepte a necesidade do adestramento en determinado tipo de actividades que lle axudarán a mellorar os seus coñecementos e destrezas (comprensión lectora, comunicación eficaz, selección e tratamento da información a partir de fontes textuais, gráficas e audiovisuais, pensamento crítico, etc).

Así mesmo, poderanse incluír ao comezo de cada tema tarefas que poidan ofrecer información diagnóstica respecto dos coñecementos previos do alumnado. Unha das vantaxes da avaliación diagnóstica deste tipo é a de ofrecer información sobre a predisposición do alumnado cara os temas que se van traballar, permitindo así para cada unidade concretar os contidos que suscitan maior interese ou que se descoñecen totalmente. Ademais dá pé a definir a didáctica e a metodoloxía para abordar a unidade. Outro aspecto importante destas probas diagnósticas é que permiten detectar as confusións e incorreccións que os/as estudantes teñen sobre os contidos a tratar e que van precisar aclaración e rectificación.

Por último, puntualizar que ditas tarefas ou probas iniciais poden ser valoradas numericamente, o mesmo que calquera outra actividade da unidade, formando parte así do computo de cálculo da cualificación do alumnado.

## 5.2. Criterios de cualificación e recuperación

### Pesos dos instrumentos de avaliación por UD:

Unidade didáctica	UD 1	UD 2	UD 3	Total
Peso UD/ Tipo Ins.	25	35	40	100
Táboa de indicadores	100	100	100	100

### Criterios de cualificación:

A avaliación do curso establece segundo o proceso de avaliación continua e criterios de ponderación a varios niveis. Por unha banda, establece unha ponderación por unidades didácticas, de tal xeito que cada unha delas ten un peso específico no global do curso. Por outra banda, os instrumentos de avaliación réxense por uns criterios de puntuación e así mesmo de ponderación.

Ao tratarse dunha avaliación continua, a cualificación final resultará da media das tres avaliacións parciais, matizando a ponderación diferente en cada unha pola distribución crecente do seu peso ao longo do curso, nunha progresión de 25% na 1ª avaliación, 35% na 2ª avaliación e 40% na terceira avaliación e avaliación final.

O 2º curso da ESO distribúe os C.A. en 3 U.D. En cada unidade didáctica estableceuse o peso que se lle outorga a cada Criterio de Avaliación (C.A.) resultando que:

- a proba competencial, que poderá ser unha ou varias por avaliación e poderá ter un formato escrito, telemática ou en forma de proxecto, suma o 40% da nota total da unidade didáctica (40 puntos de 100).
- as probas de contidos, que poderán ser dúas ou tres por avaliacións, suman un 30% da nota total da unidade didáctica (30 puntos de 100).
- e a dinámica de aprendizaxe do alumnado, que inclúe un ou dous comentarios históricos e por avaliacións, as tarefas elaboradas na aula, proxectos, valoración do portfolio, etc. suma outro 30% da nota total da unidade didáctica (30 puntos de 100).

O novo marco lexislativo, na que se describen as relacións entre as competencias, os contidos e os criterios de avaliacións da educación primaria, a educación secundaria obrigatoria e o bacharelato, establece a obrigatoriedade de considerar o grao de dominio das competencias do alumnado tanto na avaliación continua como nas avaliacións finais de cada etapa educativa. Esta debe estar integrada coa avaliación do contidos, pois ser competente supón «mobilizar os coñecementos, destrezas, actitudes e valores para dar resposta ás situacións formuladas, dotar de funcionalidade as aprendizaxes e aplicar o que se aprende desde unha formulación integradora». Á súa vez, ábrese a posibilidade de medir os niveis de desempeño das competencias a través de indicadores de logro, tales como rubricas ou escalas de avaliación. Neste senso, ao incluír na práctica de aula unha maior variedade de instrumentos de avaliación que a que ofrece esta plataforma no momento presente, todos os C.A. incorporan como instrumentos de avaliación as táboas de indicadores, que se usarán tanto para avaliar as probas competenciais, como as tarefas elaboradas polo alumnado, presentacións, os proxectos, o portfolio, entendendo este instrumento de forma ampla, dende listas de cotexo ou de verificación a rubricas, ambas fundamentadas nos descritores operativos das competencias.

As probas de carácter competencial terán como finalidade a demostración dos coñecementos e destrezas adquiridos a partir da identificación, análise e interpretación de diversas fontes, poñendo en práctica as competencias e metodoloxías propias das Ciencias Sociais. Atendendo á dimensión formativa e ética da materia, consideramos fundamental a aprendizaxe de pautas para a lectura e interpretación de fontes históricas, artísticas e xeográficas, así como a formación dun pensamento crítico propio. Basearase, por tanto, na adquisición dos coñecementos nucleares, das destrezas instrumentais básicas do ámbito e da materia, e das competencias clave.

- A/s proba/s global de cada avaliación incluírá os contidos impartidos dende o comezo do curso ata o momento de realización da mesma.
- Teranse en conta os mínimos exixibles e as aprendizaxes imprescindibles, seleccionados a partir dos criterios de avaliación da materia
- O/a estudante deberá acadar unha puntuación mínima de 1,4 puntos (35% da nota total da proba competencial)

para facer media nas avaliacións coas probas de contidos.

- Na cualificación das respostas das probas competenciais teranse en conta, entre outros, os descritores operativos das Competencias Clave correspondentes cos obxectivos a acadar, outorgando especial importancia á Competencia en Comunicación Lingüística (CCL) e a Competencia Cidadá (CC).

Coas probas de contidos, atendendo á dimensión histórica da materia, pretendemos que o alumnado asimile os datos e feitos históricos básicos e os coñecementos nucleares propios de cada curso, que se avaliarán mediante probas escritas e/ou telemáticas de resposta curta e/ou tipo test, tanto de resposta simple como múltiple.

- Os contidos das probas serán seleccionados a partir dos criterios de avaliación, dando prioridade aos contidos mínimos exixibles.

- Respecto á cualificación das preguntas de tipo test ou de resposta curta, cada resposta errada restará a metade da puntuación asignada a cada unha das respostas correctas, mentres que as preguntas non contestadas non se puntuarán.

- O/a estudante deberá acadar unha cualificación mínima de 1,05 puntos (o 35% da nota total das probas de contidos) para facer media nas avaliacións coa proba global competencial.

- Dinámica de aprendizaxe do alumnado. Ao tratarse dunha avaliación continua, observarase e valorarase de forma moi especial o traballo continuo (día a día), téndoo en conta á hora de cualificar ao alumnado, dende o comezo do curso, en todas as avaliacións.

- Puntuaranse as actividades a realizar tanto na clase como aquelas propostas para a súa realización na casa, cun mínimo de catro revisións por avaliación. A/o docente deberá prever para cada unha destas actividades as destrezas e competencias que o alumnado porá en práctica en cada unha delas. A puntuación deste traballo diario leva implícita a valoración da participación activa do alumnado na aula cando as actividades ou postas en común así o requiran, así como o cumprimento coas datas propostas para a entrega das tarefas.

- Na puntuación da dinámica de traballo do alumnado contemplarase a progresión da aprendizaxe a través da cualificación dos seus desempeños a respecto dos indicadores de logro dos descritores operativos correspondentes ás Competencias Clave, especialmente a través da elaboración e entrega con carácter obrigatorio dun ou varios comentarios de historia e/ou de xeográfica en cada avaliación.

- Ligado a esta valoración da dinámica de traballo diaria do alumnado, poderase levar a cabo a revisión do seu caderno e/ou portfolio, co fin de comprobar o seguimento dos contidos, a súa corrección, a inclusión de anotacións significativas sobre información relevante aportada polo/a profesor/a de cara ás probas, os criterios de presentación que permitan un adecuado estudo ao alumno ou alumna; así como para detectar posibles dificultades que estean a interferir no seu proceso de aprendizaxe. Para acadar este obxectivo contémplanse tarefas de autoavaliación e metacognición de xeito pautado que permitirán á persoa docente comprobar as correccións dos erros, mellora na asimilación dos contidos, así como a autonomía e responsabilidade coa súa propia aprendizaxe por parte do alumnado.

- Proxecto/s individuais ou colectivos. Durante as avaliacións poderase propoñer o desenvolvemento dun ou varios proxectos de investigación, recompilación ou interpretación, individual e/ou colaborativo. Cando estes proxectos se desenvolvan en grupo, será obxecto de avaliación, entre outros requisitos, o desempeño cooperativo do alumnado.

- Lectura de libro/s. Dentro das actividades a desenvolver por parte do alumnado, o profesor ou profesora da materia poderá propoñer a lectura dun ou varios libros, que será/n puntuado/s mediante a realización dunha proba específica -escrita, oral ou coa presentación dun proxecto- baseada na comprensión lectora do mesmo.

A nota da avaliación será o resultado de:

$$\text{Nota avaliación} = [( \text{Nota da proba/s competencial} \times 40) + ( \text{Nota das probas de contidos} \times 30) + ( \text{Nota tarefas da dinámica de aprendizaxe} \times 30) ] / 100.$$

Unha vez realizadas as operacións, aplicarase ás cualificacións aprobadas, é dicir, que teñan como resultado 5 ou máis puntos, o redondeo tendo en conta que cando o decimal é superior a 6 o redondeo irá á alza e, pola contra, se é inferior, irá á baixa. A avaliación estará aprobada cando a cualificación sexa 5 ou superior. Se o docente observa que o alumno ou alumna aprobou a avaliación pero ten algunha parte ou tema pouco afianzado, poder poñerlle algún traballo de reforzo. No caso de resultar unha avaliación negativa levarase a cabo un plan de recuperación. No caso de que a cualificación final da avaliación sexa menor de 5 puntos -é dicir, suspensa-non se redondearán os decimais para acadar o aprobado (por exemplo, se un alumno/a obtén como cualificación final un 4,75 non se redondeará a cifra para acadar o 5).

Para a cualificación final de curso terase en conta o peso porcentual ou ponderado que se lle aplicou ás unidades de cada avaliación, polo tanto será o resultado de:

$$\text{Nota final} = [( \text{Nota 1a aval.} \times 25) + ( \text{Nota 2a aval.} \times 35) + ( \text{Nota 3a aval.} \times 40) ] / 100.$$

Se o resultado final non chega a un 5 o/a alumno/a terá que presentarse a unha proba extraordinaria en xuño dos

contidos das tres avaliacións. Consistirá nun exame final no que se poderán examinar todos os criterios de avaliación de todas as unidades didácticas. Novamente, a cualificación deberá ser superior a 5 (nunha escala de 1-10) para ter a materia aprobada, en caso contrario quedaría pendente e, en canto ao redondeo, aplicaráselle o establecido para as avaliacións.

### **Criterios de recuperación:**

Ao tratarse de avaliación continua o alumnado poderá recuperar os contidos e destrezas ao longo curso, a través das probas realizadas nas distintas avaliacións, que contan cunha ponderación progresiva ata acadar o 40% na 3ª avaliación.

A persoa docente poderá establecer diferentes medidas de reforzo para o alumnado que non acade o aprobado: realizará retroalimentacións formativas específicas, aconsellará a cada estudante sobre técnicas de estudo apropiadas ao seu estilo de aprendizaxe e necesidades e poderá atribuír tarefas de reforzo de realización exclusiva na aula coas escadas e guías pertinentes para o apoio á dinámica de aprendizaxe.

Non se establecerán diferenzas significativas entre o alumnado en funcións de si reciben ou non axuda pedagóxica fóra do horario lectivo, desbotándose, por tanto, as tradicionais fichas ou cadernos con tarefas de reforzo para entregar.

### **5.3. Procedemento de seguimento, recuperación e avaliación das materias pendentes**

O alumnado coa materia pendente será convocado ao inicio do curso para explicarlle o plan de recuperación. Esta consistirá en dúas partes:

- a recuperación dos contidos mínimos do curso, que se avaliará de xeito trimestral cunha proba de resposta curta e/ou tipo test, tanto de resposta simple como múltiple. Os contidos das probas serán seleccionados a partir dos criterios de avaliación da materia, dando prioridade aos contidos mínimos exixibles. Respecto á cualificación das preguntas de tipo test ou de resposta curta, cada resposta errada restará a metade da puntuación asignada a cada unha das respostas correctas, mentres que as preguntas non contestadas non se puntuarán. As probas de contidos terán igualmente un carácter global.
- a adquisición das destrezas competenciais propias do curso a recuperar e da materia, baseadas nos descritores operativos das Competencias Clave ligadas aos correspondentes obxectivos. Estas, polo seu carácter contínuo e fundamental para a progresión ao longo da etapa poderase avaliar mediante unha proba competencial de carácter global que terá lugar no último trimestre do curso. Esta proba competencial poderá materializarse en forma de proba escrita ou de proxecto.

A nota trimestral da materia pendente calcularase da seguinte forma:

- 1º trimestre: proba de contidos 100%
- 2º trimestre: proba de contidos 100%
- 3º trimestre: proba de contidos 40% e proba global competencial 60%

Polo tanto, a nota final de curso será resultado de:

$$\text{Nota final de curso} = [( \text{Nota } 1^{\text{a}} \text{ aval.} \times 20) + ( \text{Nota } 2^{\text{a}} \text{ aval.} \times 20) + ( \text{Nota } 3^{\text{a}} \text{ aval.} \times 60)] / 100.$$

No tocante á atención á diversidade, segundo o artigo 51º da Orde do 8 setembro 2021, establécese un plan de reforzo que será elaborado polo profesorado que imparte a materia que a alumna ou o alumno teñan pendente de superar, baixo as directrices do correspondente departamento didáctico e co coñecemento do profesorado titor, e terá como referentes os obxectivos da materia e a contribución á adquisición das competencias. Igualmente, será un plan que se adapte ás particularidades de cada alumna ou alumno destinatarios. O departamento didáctico velará pola realización do plan por parte dos estudantes receptores.

### **6. Medidas de atención á diversidade**

As medidas de atención á diversidade danse en dous niveis:

Para o alumnado con dificultades de aprendizaxe levarase a cabo un traballo de reforzo e recuperación cunha proposta de material de traballo adaptado para facerllo máis comprensible. Deste xeito o alumnado con dificultades pode decatarse dos seus logros e automotivarse máis.

Ao alumnado de altas capacidades proporcionaráselle tarefas de ampliación e afondamento. Ditas actividades poden ir sendo cada vez máis complexas segundo as necesidades pero sempre terán un compoñente motivador para evitar que dito alumnado decaia no seu esforzo.

Plantexaranse medidas de reforzo tanto para o alumnado avantaxado como para o que teña dificultades, de acordo

coas súas necesidades concretas. En función destas, adaptaremos a metodoloxía (traballo cooperativo, reforzo individual...) de forma que o docente poida atender a ritmos, capacidades e niveis diferentes, favorecendo así que o alumnado acadese un nivel mínimo nas súas capacidades lingüísticas e sociais. O material a empregar pode ser unha adaptación do libro de texto seleccionando contidos e tarefas ou un caderno de traballo cos contidos adaptados elaborado polo docente co asesoramento do Departamento de Orientación.

### 7.1. Concreción dos elementos transversais

	UD 1	UD 2	UD 3
ET.1 - Educación cívico-social			X
ET.2 - Educación ambiental			X
ET.3 - Educación para a igualdade	X	X	X
ET.4 - Emprendemento			X
ET.5 - Comprensión lectora, oral e escrita	X	X	X
ET.6 - Obxectivos do Desenvolvemento Sostible			X
ET.7 - Educación para a paz			X
ET.8 - Educación para o consumidor			X

#### Observacións:

Serán traballados todos os elementos transversais, en especial a comprensión lectora e a expresión oral e escrita pois o alumnado vai ter que ler en diferentes formatos e redactar resumos, opinións, textos, comentarios xeográficos e históricos, etc.

Así mesmo, a comunicación audiovisual dun xeito responsable será aproveitada en todas as unidades pois servirán de apoio á práctica docente.

O resto dos elementos transversais tamén serán abordados en maior ou menor medida en case todas as unidades. No tocante á comunicación terá un maior peso nas unidades que promovan o debate.

O emprendemento tamén se considera importante por canto se pretende que o alumnado realice propostas e promova unha actitude proactiva e participativa.

Importante na materia de Xeografía e Historia é a Educación cívica e constitucional que tamén será un tema que pode retomarse en todas as unidades non só como tema a dar senón tamén como actitude do alumnado na aula de respecto, tolerancia nos traballos, debates, etc.

### 7.2. Actividades complementarias

Actividade	Descrición	1º trim.	2º trim.	3º trim.
Visitas a exposicións e museos	complementaria	X	X	
Asistencia a charlas	complementaria	X	X	X
Excursións de interese didáctico	complementaria		X	X

Actividade	Descrición	1º trim.	2º trim.	3º trim.
Roteiros didácticos	complementaria		X	X
Proxección de cine	complementaria	X	X	X

#### Observacións:

Todas as actividades complementarias axudan a potenciar a motivación, a comprensión e a aprendizaxe do alumnado así como a saír da rutina.

Permiten afondar nos contidos do currículo e comprobar a súa aplicación real .

A nivel persoal, facilitan a socialización do alumnado, desenvolver a súa creatividade e descubrir as súas habilidades fóra do ámbito escolar.

Agora ben, é preciso que estas sexan escollidas adecuadamente, sexan motivadoras e se adapten ao nivel de comprensión do alumnado.

Establécense tres fases para a preparación e desenvolvemento destas actividades:

-Unha primeira fase previa que consiste na preparación do alumnado. Nela dáselle información do tema e propóñense tarefas para desenvolver durante a actividade.

-Unha segunda fase ou fase central consistente na actividade propiamente dita durante a cal o alumnado deberá coller datos e información.

-Xa na aula unha terceira fase de feed-back para comprobar o resultado da experiencia.

### 8.1. Procedemento para avaliar o proceso do ensino e a practica docente cos seus indicadores de logro

Indicadores de logro
Adecuación da programación didáctica e da súa propia planificación ao longo do curso académico
Avalía e xulga en función dos criterios da programación
Aplica criterios de avaliación coñecidos e claros
Cumpriu co horario de clase
Valoración xeral da materia
Os obxectivos didácticos están ben formulados
A selección e temporalización dos contidos e actividades foi axustada
Os criterios de avaliación e cualificación foron claros
A temporalización foi adecuada

Metodoloxía empregada
Demostra coñecemento da materia
Planifica leccións, ensina e avalía
Emprega variedade de recursos
Ofrece oportunidades de recuperación
É ordenado nas explicacións
Explica con claridade
Resolve dúbidas
É innovador/a
Revisa a realización das tarefas propostas
Sabe dirixir as clases
Os contidos e actividades relacionáronse cos intereses do alumnado
As actividades foron variadas e motivadoras
Realizouse a avaliación inicial
Empregáronse diferentes instrumentos de avaliación
Os criterios de cualificación foron axustados
Medidas de atención á diversidade
Valora o esforzo
Clima de traballo na aula
Crea ambiente de aprendizaxe
Motiva ao alumnado

### Descrición:

O profesorado debe someterse á avaliación do seu proceso de ensino e práctica docente.

En canto á práctica docente, esta realizarase por medio de enquisas e rúbricas que conteñen unha escala de valoración e que xiran entornó a "sabe", "sabe ser", "sabe facer que" e "sabe como facer", é dicir, sobre coñecementos, motivación, metodoloxía, avaliación, puntualidade e xestión da aula.

Este cuestionario será proporcionado ao alumnado ao final de cada avaliación ou ao remate do curso. O balance dos resultados vai permitir reconsiderar determinadas actuacións e reformular a programación e a metodoloxía.

Igual de importante é avaliar o proceso do ensino para o cal dispónse dun cuestionario de autoavaliación cos indicadores de logro puntuables nunha escala de 1 a 10. O cuestionario versa sobre a programación (obxectivos, contidos e temporalización, criterios de avaliación e programación). Sobre o desenvolvemento da programación (contidos, actividades, distribución do tempo, recursos..) e sobre a avaliación (se houbo avaliación inicial, instrumentos axeitados, criterios de cualificación xustos...)

## **8.2. Procedemento de seguimento, avaliación e propostas de mellora**

O profesorado realizará de xeito continuo o seguimento da programación atendendo á súa temporalización, criterios establecidos de avaliación, contidos a impartir, metodoloxía, etc....todo isto coa finalidade de ir axustando e incluso modificando aqueles aspectos didácticos que crea convenientes para que dita programación resulte máis real, aplicable e operativa.

Farase un seguimento da programación e da práctica docente a través da aplicación Proens e este realizarase por avaliación trimestral recolléndose datos sobre a temporalización, os axustes dos Criterios de Avaliación, os instrumentos de avaliación, a ponderación dos mesmos, etc.. Todos estes datos xunto cos referidos a contidos, metodoloxía, avaliación, etc., serán valorados indicando as posibles razóns das dificultades do desenvolvemento da programación (polo clima da aula, recursos, diversidade de alumnado, etc.) e toda esta información recollerase nas actas do departamento.

Para a avaliación do proceso de ensino, empregaranse os indicadores de logro recollidos na programación para ver se efectivamente se están cumprindo.

Finalmente, nas memorias de final de curso aparecerán recollidas as propostas de mellora se fosen necesarias para poñer en práctica nos cursos sucesivos procurando ir axustándoa ao máximo á realidade e á temporalidade.

## **9. Outros apartados**